

University of Groningen

Het peilen van de diepte

Miedema, S.

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1997

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Miedema, S. (1997). *Het peilen van de diepte: de relatie tussen werkloosheid en delinquentie bij jongvolwassen mannen*. s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Een schematisering van levensstijlkenmerken

1 Respectabiliteit, deviantie en delinquentie

Tabel 1: Dimensies van sociale betekenissen van respectabiliteit, deviantie en delinquentie

	TI	TII	TIII	TIV	TV	TVI
belang respectabiliteit	--	±	+	++	++	+
wetsopvattingen	-	-	+	++	++	++
reputatie	-	-	±	++	++	+
oordelen anderen	--	-	±	++	++	-
psychologische bindingen	-	+	+	++	++	±
deviantie	--	+	±	++	+	-
balans voor- en nadelen delinquentie	--	±	+	++	++	+

Legenda Tabel 1 ten aanzien van dimensies van respectabiliteit, deviantie en delinquentie:

Opmerking: TI is type I, TII is type II, enz.

De legitimering om als langdurige werkloze delinquentie en/of deviantie te plegen kan op verschillende gronden berusten. Behalve de algemene factoren: geldgebrek, een te veel aan tijd, optrekken met delinquente groepen, gunstige gelegenheidsstructuur als delinquentiebevorderende factoren, spelen ook nog andere factoren een rol. Deze factoren zijn meer levensstijlenspecifiek en verwijzen naar positioneel bepaalde sociale omstandigheden en de tolerantie in bepaalde discoursen om delinquentie te plegen. Zo kan geldgebrek ontstaan door een te 'luxueus' uitgavenpatroon, maar ook wijzen op de benarde situatie van gezinnen die met een minimale uitkering moeten zien rond te

komen. Het 'falen' als kostwinner in combinatie met een vrij wanhopige situatie kan iemand doen besluiten vermogensdelinquentie te gaan plegen. Een te veel aan tijd, of anders gezegd een gebrek aan structuur, kan iemand doen verzeilen in delinquentieachtige omstandigheden via stappen e.d. Maar ook dan moet er een min of meer bewuste stap gezet worden om daarin mee te gaan. Men moet dan reacties uit de omgeving trotseren, het zelfbeeld bijstellen, ingaan tegen eigen overtuigingen, enz.

- belang respectabiliteit is een factor waarin meerdere elementen geïncorporeerd zijn. Men is zich bewust van de eventuele verliesposten die kunnen ontstaan door het plegen van delinquentie en deze overstijgen de eventuele winstposten (financiële voordelen), zeker op lange termijn. Men is bijvoorbeeld bang voor het risico van uitsluiting (isolement en marginalisering).

- = respectabiliteit heeft geen integratieve functie; + = respectabiliteit blijft een nastrevenswaardig doel om te conformeren aan de verwachtingen van de omgeving

- wetsopvattingen verwijst als dimensie enerzijds naar socialisatieprocessen (morele overtuigingen) en anderzijds naar een houding van calculerende rationaliteit. De afstand naar de systeemrationaliteit, het dominante waarden- en normensysteem, en het geloof in de legitimiteit van de dominante ideologie bepalen of men in de pas blijft lopen of niet. Respectabiliteit kan enerzijds zich baseren op geïnternaliseerde morele overtuigingen, anderzijds op instrumentele afwegingen (zie belang respectabiliteit).

- = cynische wetsopvattingen (neutralisatie); + = wetsopvattingen in lijn met de systeemrationaliteit

- reputatie is vooral verbonden met de netwerken waarin men optrekt. Deze bepalen welke kwaliteiten worden benadrukt. Voor de handhaving van een positief zelfbeeld, waarin bijvoorbeeld macho-kwaliteiten een organiserend principe is, kan delinquentie noodzakelijk zijn. Hoe de bredere omgeving, of de samenleving, tegen iemand aankijkt kan dan minder belangrijk zijn.

- = autonome reputatie; + = sociale reputatie; gevoelig voor conformeringsdruk

- oordelen anderen sluit onmiddellijk aan op de vorige dimensie. Het kan daarbij gaan om oordelen significante anderen in leefwereldnetwerken dan wel meer abstracte oordelen, bijvoorbeeld die van de 'generalized other'.

- = oordelen anderen onbelangrijk; + = oordelen anderen belangrijk

- psychologische bindingen zijn met beide vorige dimensies verknoopt, maar in deze dimensie staan elementen als empathisch vermogen naar anderen, solidariteit, tolerantie voorop.

- = geringe psychologische bindingen; + = solide psychologische bindingen

- deviantie verwijst naar de mate van durven afwijken van groepsnormen en/of maatschappelijke normen. Ook hier gaat het weer om afwegingsprocessen tussen conformeringsdruk, morele overtuigingen, belang reputatie en 'eigenbelang' in meer hedonistisch

opzicht. Nemen we het gebruik van soft-drugs als voorbeeld dan zien we per levensstijl verschillendsoortige afwegingsprocessen om al dan niet deze te gebruiken. Deviantie kan experimenteel-incidenteel zijn, maar ook centraal staan.

- = in meerdere opzichten deviant; + = conformistisch

- voor- en nadelen delinquentie is een soort eindbalans. Overheersen de voordelen dan is delinquentie de uitkomst, zo niet, dan conformisme; het rationele model van kosten en baten. Voor- en nadelen kunnen heterogeen van aard zijn en de weging van incidentele factoren is niet altijd nauwkeurig aan te geven. Ook emotionele en zelfbeelddaspecten kunnen een rol spelen.

- = voordelen delinquentie overheersen; + = nadelen delinquentie overheersen

2 Delinquentiepatronen

Tabel 2: Dimensies van delinquentiepatronen

	TI	TII	TIII	TIV	TV	TVI
leeftijdgebonden	-	-	-	+	±	±
marginale positie/werkloosheid	--	--	±	+	+	+
omvang delinquentie	--	-	±	+	+	±
aard delinquentie	--	+	+	*	*	+
modus operandi delinquentie	--	±	±	*	*	+
carrièredelinquentie	-	*	*	*	*	*
andere aanvullende inkomensstrategieën:						
uitkeringsfraude	-	-	±	+	+	±
zwart werken	-	-	±	+	+	±

Legenda Delinquentiepatronen:

Voor de levensstijlen waar sprake is van delinquentie kan nader onderzocht worden hoe deze eruit ziet. Te denken valt aan: begintijdstip, lengte delinquente periode, eindtijdstip; type delicten - vermogen, vernieling, geweld, combinatie van delicten, heterogeen, homogeen -; frequentie; context, enz. Een belangrijk onderscheid daarbij is het verschil in leeftijdgebonden delinquentie als uitvloeisel van (klasse- en milieu-bepaalde) vrijetijdsactiviteiten met leeftijdgenoten en delinquentie als uitdrukking van een marginale positie. Structurele en structurerende omstandigheden zijn van dien aard dat beide delinquentievormen niet tot elkaar gereduceerd kunnen worden; ze dwingen tot aparte verklaringkaders. Voor vrije-tijdsdelinquentie kan vooral de (expressieve) statusverwer-

ving en -handhaving centraal staan en kan de delinquentie gezien worden als positie-ondersteunend in netwerken van leeftijdgenoten. Voor delinquentie gepleegd door werklozen kan de delinquentie meer instrumenteel zijn en deze symboliseert dan de marginale, relatief gedepriveerde en uitzichtloze positie. Toch kan bij sommigen gesproken worden van een doorlopend proces van delinquent worden waarbij de ene vorm - leeftijdgebonden delinquentie - logisch voorafgaat aan de tweede vorm - delinquentie als centraal kenmerk van een bepaalde levensstijl; delinquentie als carrière.³⁹⁸ Ik beperk me hier tot de empirische gegevens op categoriaal niveau van de zes onderscheiden levensstijlen. Ondanks de fijnmazige analysemogelijkheden wordt derhalve een reductie aangebracht in deze complexe verschijningsvormen door in een later stadium vooral te letten op de betekeniscomponenten van de eventueel gepleegde delinquentie op discoursniveau.

- leeftijdsgebonden vormen van delinquentie.

- = aanwezigheid delinquentie in de adolescentiefase; + = geen leeftijdgebonden delinquentie

- marginale positie/werkloosheid verwijst naar het al dan niet plegen van delinquentie in de fase van jongvolwassenheid.

- = delinquentie; + = geen delinquentie

- omvang delinquentie verwijst naar de totale hoeveelheid gepleegde delinquentie.

- = groot; + = gering (incidenteel)

- aard delinquentie verwijst naar de homogeniteit danwel heterogeniteit van de gepleegde delicten en de ernstfactor.

- = heteroog en serieuze delinquentie; + = homogeen en relatief lichte vergrijpen (N.B.: * = niet van toepassing)

- modus operandi delinquentie is een dimensie die verwijst naar de mate van voorbereiding en het actief zoeken naar gelegenheidsstructuren, het alleen werken, beschikken over helerscontacten, afzetkanalen e.d.

- = geplande, meer professionele en instrumentele delinquentie; + = 'spontane' delinquentie, bijvoorbeeld als groepsfenomeen, rivaliteit en alcoholgebruik

- deze dimensie hangt samen met de vorige maar let vooral op de continuïteit van het delinquentiepatroon.

- = carrièrecriminaliteit

- naast het plegen van vermogensdelinquentie kunnen ook andere illegale inkomenstrategieën worden gehanteerd. Bij uitkeringsfraude kan worden gedacht aan: het doen van onjuiste opgaven woonsituatie, het verzwijgen van andere, min of meer legale inkomsten (bijbaan, part-time, inkomen partner).

- = uitkeringsfraude; + = geen uitkeringsfraude

- zwart werken verwijst naar de bereidheid structureel steunfraude te plegen op de informele arbeidsmarkt. Naast capaciteiten moet men ook beschikken over relevante netwerken.

- = regelmatig zwart bijverdienen; + = afwijzen zwart werk

3 Voorlopige verklaringsaspecten

Voor de behandelde criminologische theorieën - strain, bindingen, subcultureel - wordt nu ingegaan op de vraag welke aspecten van belang zijn in de zes levensstijlen.

3.1 Strain-theorie

Tabel 3: Dimensies van de strain-theorie

	TI	TII	TIII	TIV	TV	TVI
relatieve deprivatie werkloosheid	-	±	+	+	++	±
relatieve deprivatie uitkering	-	--	±	+	+	±
structurele contradicties	-	-	±	+	++	+
structurende contradicties	-	--	±	+	+	+
psychologische reacties	±	--	-	-	-	±

Legenda Strain-theorie:

Als dit verklaringskader van toepassing is dan moeten werkloosheid en uitkeringssituatie leiden tot gevoelens van machteloosheid, relatieve deprivatie en frustratie. Strain kan daarbij meerdere uitingsvormen aannemen; de situatie van werkloosheid - gevoelens van overbodigheid; verlies van status - gevoelens van niet langer mee te tellen; de situatie van het moeten leven van een uitkering en de daarbij behorende financiële problemen. Door een combinatie van meerdere aspecten kan een neerwaartse strain-spiraal ontstaan.

- relatieve deprivatie werkloosheid correspondeert met het toegekende belang aan arbeidsethos en intrinsieke, de meer werkinhoudelijke, aspecten van een baan als ont-plooiingsmogelijkheden, verantwoordelijkheid dragen, maatschappelijk zinvol bezig zijn e.d.

- = weinig deprivatie; + = veel deprivatie

- relatieve deprivatie uitkering verwijst naar de financiële gezinssituatie, budgetteringsvermogen, schuldenlast, materieel toekomstperspectief e.d.

- = weinig financiële deprivatie; + = veel financiële deprivatie

- structurele contradicties verwijzen naar de perceptie van objectieve economische en maatschappelijke condities in het vinden van werk (arbeidsmarktomstandigheden) en de rol van institutionele mechanismen bij zoekstrategieën.

- = geen structurele contradicties; + = wel structurele contradicties

- structurerende contradicties verwijzen naar persoonlijke omstandigheden in de leefwereld in het vinden van werk (opleiding, werkervaring, familie- en streekgebondenheid).

- = negatieve doorwerking; + = neutrale doorwerking

- psychologische reacties vormen een dimensie waarin emotionele copingsdimensies een rol spelen, bijvoorbeeld gevoelens van 'slachtofferschap', zoeken van zondebokken en hanteren van vijandbeelden. Hieronder zouden ook (psycho-somatische) gezondheidsklachten kunnen vallen.

- = negatieve psychologische reacties; + = neutrale reacties

3.2 Sociale bindingstheorie

Tabel 4: Dimensies van sociale bindingstheorie

	TI	TII	TIII	TIV	TV	TVI
belang significante anderen	-	+	+	++	++	+
conventionele activiteiten	--	±	+	++	++	±
betrokkenheid samenleving	--	--	±	+	+	++
opvattingen ideologie	±	-	±	+	+	±

Legenda Sociale bindingstheorie:

Als dit verklaringskader geldig is dan moeten de jonge mannen die respectabel blijven sterkere en betere bindingen hebben dan jonge mannen die deviantie of delinquentie plegen. De bindingsdimensies zijn: gehechtheid aan anderen; betrokkenheid conventionele samenleving; gebondenheid door conventionele activiteiten, en de acceptatie van het stelsel van dominante normen en waarden ('beliefs').

- belang significante anderen verwijst naar het rekening houden met anderen, hun reacties en oordelen, sociale omgevingsoordelen.

- = weinig aanwezig; + = sterk aanwezig

- conventionele activiteiten is de inbedding van bezigheden in overeenstemming met de dominante cultuur.

- = geen inbedding; + = sterke inbedding

- betrokkenheid samenleving refereert aan aspecten als politieke belangstelling en opvattingen, het benadrukken van aspecten als collectief belang, solidariteit met andere groepen e.d.

- = weinig betrokkenheid; + = wel betrokkenheid

- opvattingen ideologie verwijst naar de correspondentie tussen dominante maatschappelijke waarden als kansengelijkheid, vrijheid, aspecten van functionele rationaliteit en de rol die deze waarden spelen in discoursen.

- = grote afstand; + = in elkaar vertaalbaar

3.3 Subculturele theorie

Tabel 5: Dimensies van de subculturele theorie

	TI	TII	TIII	TIV	TV	TVI
marginale subculturen	--	-	+	++	++	++
perceptie gelegenheidsstructuren	--	-	±	+	++	±
rationalisaties en neutralisaties	--	--	-	+	++	±
'defiant individualism'	--	--	±	+	++	+

Legenda Subculturele theorie:

Als dit verklaringkader geldigheid heeft moet er sprake zijn van relatief autonomen subculturen van de lagere klassen danwel jeugdsubculturen met waarden die haaks staan op die van de dominante cultuur.

- aanwezigheid marginale subculturen. Van belang is in hoeverre er sprake is van relatief autonome jeugd- en klasseculturen met afwijkende normen en waarden ten opzichte van de dominante cultuur. Hoe autonomer en grotere afstand, hoe marginaler en geïsoleerder in maatschappelijk opzicht.

- = marginale subcultuur; + = geïntegreerd in dominante cultuur

- perceptie gelegenheidsstructuren is het zien van eigen voordelen, mogelijkheden om anderen te slim af te zijn, het plegen van delinquentie. Ook calculerend bezig zijn - het voorop stellen van het eigen belang - kan daaronder begrepen worden.

- = veel mogelijkheden; + = weinig mogelijkheden

- rationalisaties en neutralisaties verwijzen naar strategieën om eventuele delinquentie (gepleegd of nog te plegen) te voorzien van rechtvaardigingsmotieven. Men creëert als het ware specifieke verklaringen voor uitzonderingsgevallen, zonder dat men het dominante normen- en waardensysteem in absolute zijn afwijst.

- = aanwezig; + = afwezig

- 'defiant individualism' verwijst naar een cognitief-cultureel complex van overlevingskenmerken in een relatief 'vijandige' wereld waarin je voor jezelf moet opkomen, je je te weer moet stellen tegen bemoeials enz.

- = vijandige houding; + = positieve houding

4 Een inkadering van de gekozen oplossingsstrategieën van levensstijlen

Op grond van de tot nu toe gepresenteerde kenmerken wordt een eerste schematische inkadering gegeven van hoe de gekozen oplossingsstrategieën van de onderscheiden levensstijlen corresponderen met de behandelde theoretische hoofdstromingen in de criminologie.

Ik begin met de strain-theorie, toegespitst op het model van Merton.

4.1 Strain-theorie

Tabel 6: Merton's doel - middelen schema

	TI	TII	TIII	TIV	TV	TVI
collectieve oplossingen:						
respectabel (conformist)	*	*	+	++	++	*
innovatief	++	+	*	*	*	+
ritualist	*	*	+	+	*	*
retreatist	*	+	*	*	*	*
rebel	+	*	*	*	*	++

Legenda Strain-theorie:

De strain-theorie in het model van Merton maakt een onderscheid tussen de verschillende (individuele en categoriale) adaptatiemogelijkheden op grond van de acceptatie of verwerping van culturele doelen en institutionele middelen; deze typologie kent één respectabele oplossing en vier meer deviante. De respectabele oplossing ziet nog steeds mogelijkheden om gewenste culturele doelen te realiseren met behulp van conventionele middelen. Het geloof in de dominante maatschappelijke ideologie - de legitimiteit van de institutionele middelen - staat, ook al lijkt de realisatie van gewenste doelen (tijde-

lijk) problematisch, in dit model niet ter discussie. Zij ervaren weliswaar allerlei met de werkloosheid en uitkering verbonden spanningen, maar deze blijven hanteerbaar. Ze blijven optimistisch en in hun discoursen wijken ze weinig af van werkende jongvolwassenen met vergelijkbare levensstijlen.

Voor diegenen waarvoor geldt dat de strain 'belastend' is zien we ander reactiewijzen ontstaan. Innovatief zijn diegenen die hun materialistische aspiraties realiseren door middel van vermogenscriminaliteit. Ritualisten blijven op het eerste gezicht conformistisch, maar bij hen treedt een verlaging van aspiraties op. Het primaire doel is er het beste van te maken binnen de gegeven mogelijkheden - de beperkingen van de alledaagse routine. Retreatisten reageren meer dramatisch. Ze hebben zich teruggetrokken in hun eigen leefwerelden (sociaal isolement) en geloven niet meer in mogelijkheden van lotsverbetering. Bij hen is het proces van een gedwongen marginalisering zichtbaar. Rebellen stellen zich te weer tegen de vanzelfsprekendheid van maatschappelijke verwachtingen en proberen nieuwe betekenisaders te ontwikkelen. Voor hen geldt in zekere zin een proces van zelfmarginalisering, maar in een meer expressief en avantgardistisch stramen. Uit de analyse blijkt dat zuivere typen minder vaak voorkomen dan combinaties van verschillende oplossingsstrategieën:

De typen III, IV en V zijn als respectabel te benoemen; er is wel strain, maar deze is hanteerbaar, zowel in financiële als emotionele zin.

De typen I en VI en in mindere mate type II zijn als innovatief te beschouwen; type VI kiest als innovatie evenwel niet voor delinquente oplossingen. Alleen bij type II lijkt strain, vooral in materieel opzicht, een werkzame factor te zijn; de typen I en VI lijken daaronder minder gebukt te gaan.

Type IV kan worden gezien als ritualisten. Ook hier is de strain, mede door de ondersteuning van de ouders, hanteerbaar.

Type II kan, als de situatie van sociaal isolement permanent wordt, ook worden gezien als retreatisten.

Rebellerend zijn met name de type VI jongvolwassenen, maar ook type I vertoont een aantal, vooral militante, kenmerken daarvan.

4.2 De sociale controle theorie van Hirschi

Tabel 7: Hirschi's bindingsdimensies

	TI	TII	TIII	TIV	TV	TVI
attachment conventionele groepen	-	-	+	++	++	+
commitment kosten-baten analyse	--	-	+	++	++	±
involvement gelegenheidsstructuur	--	-	±	++	++	±
beliefs acceptatie ideologie	-	--	+	++	++	±

Legenda Bindingentheorie:

De verschillende bindingsdimensies in het model van Hirschi, de bindingentheorie, moeten voorkomen dat in principe respectabele mensen die, als ze zouden durven ook de wet overtreden, ook daadwerkelijk overgaan tot het plegen van delinquentie. Doen ze dat wel dat treden er allerlei verliesposten op. Voor mensen die al weinig te verliezen hebben, functioneren de remmende werkingen van bindingsfactoren minder. Bindingen impliceren een dubbele integratie; zowel op leefwereldniveau als op maatschappelijk niveau moeten bindingsfactoren mensen in het gareel houden. Het bewaken van het eigen belang, naast relationele verliesposten, verlies reputatie, op het spel zetten van investeringen (opleiding) en kansen op werk door het krijgen van een strafblad, spelen ook morele overtuigingen een rol. Daarnaast zijn er vermijdingsstrategieën, het niet omgaan met delinquenten, het vermijden van gelegenheidsstructuren om delinquentie te plegen door het aangaan van conventionele activiteiten. In een dergelijke kosten-baten analyse, waarbij sprake is van een 'stake in conformity' door legitieme aspiraties, weegt de mogelijke winst door het plegen van delinquentie niet op tegen de daarmee verbonden sancties. De meeste mensen kiezen dus eieren voor hun geld en blijven verbonden met de conventionele sociale orde.

De typen III, IV en V blijven kiezen voor respectabele oplossingen. Zij zijn dus illustratief voor de theorie van Hirschi.

Type VI doet dat eveneens, maar veel kritischer en eerder uit morele overtuigingen dan vanwege eventuele risico's.

De typen I en II nemen een dusdanig marginale positie in dat de bindingsfactoren in conventionele zin veel lossier zijn. Bij type II wordt evenwel een ambivalentie zichtbaar tussen enerzijds het waar willen maken van de kostwinnersrol, eventueel als het niet anders kan door aanvullende illegale inkomenstrategieën, en anderzijds de angst dat de consequenties van de eventuele delinquentie als een boemerang werken op het gezin. Bovendien worden niet-legale oplossingen door hun partner, ouders niet onmiddellijk juichend ontvangen. Type II zit als het ware in een dubbele val; ze willen, als respectabele gehuwde mannen, liever geen delinquentie plegen, maar tegelijkertijd zien ze het steeds meer als de enige, maar riskante, uitweg.

4.3 Het subculturele perspectief

Tabel 8: Subculturele dimensies

	TI	TII	TIII	TIV	TV	TVI
Chicago's subculturele theorie						
desintegratie	-	-	+	++	++	±
reproductie del. sub-culturen	--	-	±	++	++	+

Legenda subculturele theorie:

In tegenstelling tot beide vorige perspectieven, waarvoor geldt dat het verklaringsvlak vooral op individueel/categoriaal niveau gesitueerd is, ligt in de subculturele theorie van de Chicago-school het verklaringsvlak vooral op meso-/macro-niveau. Macro-sociologische (structurele) ontwikkelingen op meer objectief niveau werken door naar leefwereldcondities en zijn op dat niveau structurerend voor (klassebepaalde) opvoedingspatronen en materiële hulpbronnen; deze bepalen vervolgens de realisatiemogelijkheden van levensopgaven in levenslopen van individuen. Willen we daarvan de invloed op (inter)subjectief niveau 'vaststellen' dan moeten we kijken hoe individuen hun structurende condities interpreteren. Wanneer ze in hun percepties een relatie leggen met structurele ontwikkelingen dan is de volgende stap een analyse van hun motieven die ze hanteren in hun oplossingsstrategieën. Of er is sprake van blinde maatschappelijke krachten waaraan men is onderworpen, de speelbalkant, of men heeft oog voor bovenindividuele maatschappelijke ongelijkheden en de volgende stap is dan dat men daartegen in opstand komt, de verzetskant.

Desintegratie is als factor niet rechtstreeks in onze onderzoeksopzet te meten. Als naastliggend begrip kan men weer denken aan marginaliteit. Voor niet-geïntegreerden is een zekere ontkoppeling aanwezig tussen leefwereld en maatschappelijk systeem en voorts kan sprake zijn van fragmentatie van de leefwereld in relatief losstaande sferen. Het arbeidsdomein, participatie als burger op het politieke en sociale domein verliezen aan functie en men wordt teruggeworpen op de eigen overlevingscapaciteiten. Daarmee verliest ook de morele orde aan legitimiteit. Als er voorts weinig ontsnappingsmogelijkheden zijn, geen onderwijsmobiliteit, geen regulier werk, dan kan men een beroep doen op het discours van marginale milieu en is, slechts tot op zekere hoogte afhankelijk van de aanwezigheid van criminele subculturen, delinquentie een instrumentele mogelijkheid enige (materiële) status te verwerven. Deze spiraal van negatieve, onderling versterkende, factoren kunnen worden gezien als duw-factoren voor een relatief zelfgecentreerde levenswijze.

- desintegratie (bij benadering marginaliteit) kan intergenerationeel aanwezig zijn en leiden tot een stabiele onderklasse met eigen codes.
- = desintegratie; + = integratie

- reproductie van delinquente subculturen is daarmee verbonden en komt voor bij type I en in afgezwakte vorm bij type II.
- = delinquente subcultuur; + = afwezigheid delinquente subcultuur

4.4 Nieuwe subculturele theorie

Tabel 9: Dimensies nieuwe subculturele model

	TI	TII	TIII	TIV	TV	TVI
CCCS' symbolische oplossingen						
structurele contradicties	--	--	±	+	++	-
oriëntatie oplossingsstrategieën:						
respect. classesubculturen	*	*	+	++	++	++
delinquente classesubculturen	--	-	±	*	*	*
jeugdsubculturen	±	-	+	-	+	+
alternatieve bewegingen	*	*	*	*	±	++

Legenda Nieuwe subculturele theorie:

De nieuwe subculturele beweging van het CCCS, de zogenaamde Birmingham-school, borduurt weliswaar voort op de Chicago-traditie, maar heeft meer oog voor specifieke jeugdsubculturele elementen als reactie op processen van achterstelling en uitsluiting van, met name die van ongeschoolde, segmenten van de arbeidersklasse. Ook hier weer veel aandacht voor structurele ontwikkelingen, maar nu in een meer Marxistisch verklaaringskader. Bovendien is de interpretatie dynamischer en cultureler van aard en heeft men aandacht voor versterking van deviantie en de rol van media daarbij. Vooral spectaculaire (en gewelddadige) jeugdculturen hebben de aandacht. Traditionele arbeiderswijken en de arbeidersklasse veranderden van karakter. Aan de ene kant houden aspirerende arbeiders (type IV), waarvoor in zekere zin een verburgerlijkingsthese geldt, de traditioneel geschoolde arbeidersklasse uit (type III) en aan de andere kant gebeurde dat door de groeiende marginalisering van specifieke segmenten van de arbeidersklasse (type II). Type I en type II raken meer met elkaar verstrengeld en de kloof tussen hen en andere respectabele arbeidersjongeren groeit. Voor typen I en II nemen de contradicties toe en door het massale karakter van de werkloosheid - de transformaties van de arbeidsmarkt - werken deze vooral negatief door op hun beroepsmogelijkheden. Gedeeltelijk geldt dit ook voor type III. In die zin ontstaat een voedingsbodem voor meer (militant) verzet enerzijds en meer escapisme door bijvoorbeeld druggebruik anderzijds. Voor de middenklasse jongeren is de ontwikkeling veel minder bedreigend, maar ook hier zien we dat bepaalde segmenten in toenemende mate contradicties ervaren, wellicht

niet zelf aan den lijve, maar vooral ideologisch beleefd. Voor iedere levensstijl ontstaat als het ware een combinatie van klasse-, delinquentie-, culturele en vrije-tijdsfactoren, waaraan men, onder bepaalde structurerende condities, zelf vorm kan geven. Delinquentie wordt nu gezien als een praktische, collectieve en onmiddellijke oplossing voor structureel veroorzaakte problemen. Blijft men zich oriënteren op het respectabele discours van het ouderlijk milieu, hetzij arbeiders- dan wel middenklasse, dan is delinquentie geen reële oplossing, zeker niet op termijn. Voor jongeren afkomstig uit de marginale (en delinquente) segmenten van de arbeidersklasse is concurreren met leeftijdgenoten met een relatieve voorsprong in cultureel- en onderwijskapitaal geen reële optie. Voor hen kan criminaliteit wel een oplossing vormen, ook al is deze vaak contra-productief. Het brede scala aan jeugdculturen kan klassegrenzen doorbrekend werken - denk ook aan de rol van media en commercie, 'bricolage' - het combineren van diverse stijluitingen en symbolische transformaties - en biedt mogelijkheden om lotgenoten te treffen en collectieve oplossingen uit te proberen.

- structurele contradicties verwijzen vooral naar vormen van ervaren ongelijkheid - bijvoorbeeld het meten met twee maten - die haaks staan op de ideologie van gelijke kansen. Daarmee verliest het maatschappelijk systeem zijn legitimiteit.

- = ervaren van ongelijkheid en achterstelling; + = geloof in vooruit komen door conformiteit en investeren

- oplossingen kunnen als het ware klassebepaald voorgegeven zijn en ondanks transformaties door nieuwe gelegenheidsstructuren traditioneel van aard zijn. Als de ouderklasse geen geschikte oplossingsmodellen kan aanreiken, proberen jongeren met lotgenoten zelf (tijdelijk of meer permanent) oplossingen te creëren, vaak in resonantie met bepaalde jeugdsubculturele oplossingskaders. Vervetvormen kunnen hier door het afwijzen van de dominante ideologie een meer radicale en/of politieke lading krijgen. Betekenis-kaders kunnen daarbij ontleend worden aan nieuwe sociale bewegingen. Voor de dimensie respectabele klasseculturen is de lading:

+ = oriëntatie op respectabele ouderculturen; * = niet van toepassing.

- oriëntatie op delinquente klasseculturen is het spiegelbeeld van de zoëven behandelde dimensie.

- = oriëntatie op delinquente klasseculturen; * - niet van toepassing

- het belang van jeugdsubculturen geldt vooral tijdens de adolescentiefase, maar kan een zekere verlenging krijgen door het niet kunnen of willen realiseren van posities die samenhangen met conventionele volwassenheid.

+ = oriëntatie op relatief autonome jeugdsubculturen; - = geen of beperkte oriëntatie op leeftijdgenoten danwel op mainstream jeugdsubculturen van voorbijgaande aard.

- de oriëntatie op nieuwe sociale bewegingen geldt vooral voor jongeren van type VI en in afgezwakte vorm gedeeltelijk voor type V.

Noten bij bijlage

398. Op de beperkingen van rationaliteit is zoals al aangegeven door Herbert Simon geweest. "In diens opvatting is de omgeving waarin het individu opereert dermate complex dat rationeel gedrag niet optimaal kan zijn. De beperkingen worden gelokaliseerd in *externe* factoren en die kunnen variëren van de organisatie van de omgeving tot de cultuur van het handelend individu. De rationaliteit is dus aan beperkingen onderhevig, een verschijnsel dat de auteur *bounded rationality* noemt (Simon, 1957: 198)" (Gowricharn, 1992: 60). Rationaliteit moet in deze zin worden opgevat en is derhalve altijd contextgebonden en beperkte rationaliteit. "...rationality is a tool for attempting to understand the world we live in and for deciding how we ought to act, and the fact that this tool is far from ideal does not undercut the point that this is the main tool we have" (Brown, 1990: 228).